

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

In memoriam John Shotter (1937 – 2016)

Robert van Hennik & Nine van Stratum

'In language there are only beginnings and beginnings and beginnings'
(Gertrude Stein)

Professor John Shotter overleed op 8 december 2016 aan kanker. Twee maanden eerder organiseerde de Bedfordshire University in Luton 'A day of celebration and performance', waar velen spraken over de invloed van zijn werk. Of Shotter er die dag bij zou zijn, bleef tot kort voor aanvang onduidelijk. Maar hij was er, samen met zijn vrouw en kinderen. Herhaaldelijk stond hij op uit zijn rolstoel en sprak hij de zaal toe, met passie en precisie over de ongrijpbare complexiteit waarin wij samenleven. De titel van zijn laatste boek, *Speaking, actually – Towards a new 'fluid' common-sense understanding of relational becomings*, vat het thema van zijn werk goed samen: elke expressie is een afstemming op wat er onbestemd nog komen gaat en daarmee een nieuw begin.

Shotter werd geboren in Glasgow en groeide op in Fareham, Hampshire. Op zijn vijftiende verliet hij school om als leerling-technicus in de vliegtuigbouw te gaan werken. Later studeerde hij wiskunde en psychologie. In 1987 kreeg Shotter een leerstoel aan de Universiteit Utrecht. Vanaf 1991 werkte hij met Sheila McNamnee aan een communicatieonderzoeksprogramma aan de Universiteit van New Hampshire. Hij schreef talloze boeken en artikelen en liet zich inspireren door Wittgenstein, Vigo, Vygotsky, Bakhtin, Bateson en Merleau Ponty.

Shotters werk is van grote invloed op de sociaal-constructionistisch georiënteerde systeemtherapie. Hij is medeoprichter van het internationale Network of dialogical practices. Met Peter Lang van het Kensington Consultation Centre zette hij de Post Doctorate in Systemic Practice op, nu onderdeel van de Bedfordshire University.

In zijn werk bekritiseert Shotter voortdurend het Cartesiaans mechanistisch denken, waarin de mens vooral als denkend ding wordt gezien dat enkel door middel van rede de wereld om zich heen begrijpt. Deze kritiek ontstond toen hij in de jaren '60 onderzoek deed naar de menselijke taal aan de hand van computersimulaties. Shotter zocht naar wet-

matige structuren in de taal en observeerde ouder-kind interacties op video om de transmissie ervan te kunnen begrijpen. Tijdens deze observaties stelde Shotter zich de vraag: waar gaat praten nu echt over? Hij concludeerde dat betekenisgeving niet ontstaat door het opvolgen van regels, maar dat betekenissen in belichaamde interacties steeds opnieuw uitonderhandeld moeten worden.

'It is not so much how 'I' can use language in itself that matters, as the way in which I must take 'you' into account in my use of it' (Shotter, 1989, p.141).

Shotter benadert het menselijk leven als belichaamd en ingebed. Belichaamd, omdat ons weten misschien wel in ons lichaam start en niet in onze geest. Ingebed, omdat we louter productief zijn in interacties en natuurlijke, sociale en culturele contexten. Shotter introduceert het begrip *joint action*: uitkomsten van sociale interacties zijn niet terug te herleiden tot individuele actie en regie, maar het gevolg van spontane interacterende responsen in een complex medium.

'What happens between people, between you and me, is neither yours or mine, but ours – but neither wholly ours either, for we must be responsive to those over there too (Lock & Strong, 2010, p.331).

Als we gedrag als spontane responsiviteit in een complex medium willen begrijpen dan moeten we het niet willen onderbreken, opdelen of categoriseren, maar moeten we open staan voor een interactief proces waarin ons spontaan handelen zich als vanzelf ontvouwt. Shotter spreekt in dit verband van *knowing from within*: een weten dat zich ontvouwt in de interacties in dit medium en in het moment zelf. Dit is een ander weten dan 'weten wat' of 'weten hoe'.

'Thus, as I see it, the happening of a "therapeutic moment" occurs when a uniquely new "something" – created in the dialogically-structured exchanges occurring in the dynamics of the unfolding relations between us – enters us, and as a result, opens up previously unnoticed new ways forward into the future, by creating new expectations within us as to what will happen next in our current situation' (Shotter, 2011, p.771).

Aan het einde van 'Day of celebration and performance' kwam zijn stiefzoon naar voren. Hij zei: 'Pap, ik ben geen academicus en kan niet academisch spreken zoals velen hier. Ik wil alleen maar zeggen, papa bedankt, je hebt ons een huis gegeven.' Het was een moment waarop onze lichamen spraken vooraleer we gedachten hadden. Shotter schreef intellec-

tueel-abstract, maar wilde geen theoreticus zijn. Hij zou niet willen dat we door zijn tekst begrijpen hoe het leven in elkaar zit. Hij zou willen dat we doorheen de tekst opmerkzaam worden op iets dat vlak voor ons gebeurt, maar over het hoofd is gezien. Hij zou vragen hoe maakt dit het verschil, waar zet het je toe aan, in dit levende moment, samen.

Literatuur

- Lock, A. & Strong, T. (2010). *Social constructionism, sources and stirrings in theory and practice*. Cambridge: University Press.
- Shotter, J. & Gergen, K. (1989). Social accountability and the social construction of 'you'. In: J. Shotter & K.J. Gergen (eds.), *Texts of identity*. London: Sage publications.
- Shotter, J. (2011). Therapeutic realities and the dialogical: body, feeling, language and world. *Human Systems*, 22(3), pp. 763-784.
- Shotter, J. (2016). *Speaking, actually – Towards a new 'fluid' common-sense understanding of relational becomings*. Farnhill: Eicpress